

Sporen van zout

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Anna Pavignano

Sporen van zout

Vertaald uit het Italiaans door
Saskia Peterzon-Kotte en Kevin De Smet

Ambo|Anthos
Amsterdam

Motto van Canetti: Elias Canetti, *Vliegenpijn*, Athenaeum-Polak en Van Genneep, 1993 (Vert. Theodor Duquesnoy)

ISBN 978 90 263 7278 0

ISBN 978 90 263 7279 7 (e-book)

© 2025 Mondadori Libri S.p.A.

Published by Mondadori under the imprint of Piemme

© 2026 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam en Saskia Peterzon-Kotte en Kevin De Smet

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Oorspronkelijke titel *Come sale sulla pelle*

Oorspronkelijke uitgever Piemme

Omslagontwerp Margo Togni

Omslagillustratie © Heritage Images / Contributor / Hulton Fine Art
Collection / Getty Images

Foto auteur © Tommaso Putignano

Ambo|Anthos uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn zus, Maria Grazia,
met wie ik de herinneringen deel
die de ziel vormen van dit verhaal

*‘Zonder geleende levens houdt niemand het uit,
het eigen leven is niet voldoende.’*

Elias Canetti, *Vliegenpijn*

DEEL EEN

Het ongeluk

Het meisje staaarde naar het schilderij dat eenzaam aan de keukenmuur hing, God weet wanneer het daar was terechtgekomen of wie het had geschilderd. Ze had een stoel tegen de muur gezet, was erop gaan staan en hield haar neus bijna tegen het doek gedrukt, alsof ze erin wilde kruipen. Een korenveld in een sombergele tint met daarboven donkere wolken als reusachtige aambeelden.

Vooraan, in het midden van het tafereel, een vrouw met twee kinderen aan haar zijde. Ze waren op weg naar een onbepaalde bestemming, maar Camilla wist zeker dat ze naar huis terugkeerden om de regen voor te blijven. In haar verbeelding was die vrouw haar moeder Ernestina en waren de kinderen haar broers Luigi en Agostino, die altijd achter Ernestina aan liepen als ze naar de akkers ging om het werk van de dagloners te controleren.

Het naderende onweer zou haar moeder en haar broertjes van het land terug naar huis drijven, net als op het schilderij; de kamers zouden gonzen van drukte en gekibbel, van Ernestina's bezigheden terwijl ze heen en weer snelde tussen keuken en slaapkamers, tussen stal en kippenhok, en Camilla zou zich veilig voelen. De angst be kroop haar pas als de avond viel en er niemand thuis was.

Op haar vader kon ze niet rekenen, want de osteria in het dorp

zat altijd vol en hij was daar, bij regen en zonneschijn, om tot laat op de avond klanten te bedienen.

Het slechte weer kwam opzetten. Donder en bliksem. Ernestina had het voorspeld en die ochtend had ze haar nog op het hart gedrukt binnen te blijven. Het werd steeds donkerder, plotselinge bliksemflitsen schoten door de lucht. De tafel, de haard en de ketel verschenen en verdwenen, de figuren op het schilderij leken tot leven te komen. De eindeloze, duistere trap die naar de slaapkamers liep, dreigde sluimerende schimmen los te laten.

Het meisje had zelfs niet de moed een kaars aan te steken, ooit was er plotseling eentje uitgedoofd, alsof iemand die had uitgeblazen.

In de kamer ernaast hing nog een doek dat de fantasie van het kind prikkelde. Een Heilige Maagd met een zachtvaardig gezicht, haar hand achteloos rustend langs de armleuning van haar gouden troon, als uitnodiging om gegrepen te worden. Camilla was ervan overtuigd dat de Maagd Maria zich op een avond, een van die vele eenzame avonden, van de muur had losgemaakt en haar in de armen had genomen om haar gerust te stellen. Ze meende nog te horen hoe het gewaad ritselde toen de heilige figuur zachtjes op de armstoel ging zitten.

Ze wilde net de deur van de kamer openen en opnieuw troost bij haar zoeken, toen ze door een wat heviger donderslag het binnen geen seconde langer uithield. Regen en onweer boezemden haar geen angst in, maar de schaduwen in huis die tot leven dreigden te komen, joegen haar de stuipen op het lijf.

Camilla trok haar jasje aan, pakte haar vaders paraplu en ging ervandoor.

De weg naar het dorp kende ze. Die liep een stuk langs de akkers, daarna begonnen de overdekte galerijen. De bogen zouden haar

passen met een vertrouwde echo begeleiden, de gewelven zouden haar opvangen en drooghouden tot aan de deur van haar vaders osteria.

Ze ging op weg. Een zonnestraal brak door het wolkendek en liet in de verte, aan de voet van de heuvels, de rivier oplichten waar kinderen 's zomers kwamen zwemmen en moeders hun voeten verfristen. Dan trokken ze hun rok op tot aan hun knieën en lachten schuchter. Camilla zag haar moeder weer zo staan, en de liefde die de herinnering in haar opriep raakte vermengd met spijt omdat ze haar waarschuwing in de wind had geslagen. De gedachte gleed weer weg – wat gebeurd was, was gebeurd.

De donder stierf weg, de regendruppels spetterden op de paraplu en de plassen borrelden als kookpotten, klaar voor de polenta.

Camilla voelde zich vrij, veilig, groot. Ze juichte van vreugde.

Als haar ouders haar op dit uur op straat hadden gezien, zouden ze dat nooit hebben goedgekeurd, maar ze was ervan overtuigd dat haar vader zo blij zou zijn om haar voor de deur van de osteria te zien verschijnen dat hij alles wat hij haar had verboden meteen weer zou vergeten.

Aangestoken door de energie die ze kreeg door haar uitstapje vond ze het een uitgelezen moment om iets te doen wat haar broers wél mochten, maar zij nooit.

‘Een meisje hoort zich netjes te gedragen,’ zeiden ze haar altijd, al sinds ze begreep wat dat betekende.

Ze deed haar klompen uit en sprong met haar blote voeten in de plassen, als een kikker hupte ze van de ene poel naar de andere. De straat veranderde in een fantastisch avontuur: een-twee-drie en hup, haar kleren en haren vol spetters, modder tussen haar tenen en vingers... Och, wat gaf het? De regen zou alles weer schoonspelen. Heerlijk!

Over die weg passeerde eens per week de omnibus, de koets die van het platteland naar het dorp reed. Gewoonlijk kwam die 's ochtends langs de boerderij waar Camilla's gezin woonde, de familie Costa, maar die dag had het slechte weer alle plannen in de war gestuurd. De passagiers, tien in totaal, mopperden over de vertraging en de dure, gebrekkige dienstverlening.

De koetsier op de bok zag iets bewegen voor de paarden en trok de teugels aan, maar de reizigers werden ongeduldig. Een van hen, die al vanaf het begin van de rit had zitten zeuren en met een aangifte dreigde als hij door het oponthoud een belangrijk contract zou mislopen, barstte in woede uit: 'Waarom houd je in?'

'Een hond... of een everzwijn, ik weet het niet precies.'

De zakenman keek uit het raam en tuurde de duisternis in. 'Er is niks te zien.'

'Als het een everzwijn is, maken we er een lekker braadstuk van!' riep een andere reiziger.

Er werd gelachen.

'Vooruit! De weg is vrij,' zei de man bij het raampje.

De koetsier reed door.

Een lastige keuze

Toen Ernestina na het onweer thuiskwam, stond er niets op het vuur. De kippen zaten op de keukenstoelen te slapen en de uier van de koe stond op springen, vol met melk. Haar dochter zou wat uit te leggen hebben omdat ze de hele dag had zitten duimendraaien in plaats van het eten klaar te maken en de dieren te verzorgen.

Ze zocht Camilla overal en verwachtte dat ze haar op haar hurken in een hoekje zou aantreffen, of dat ze lag te slapen onder het schilderij van de Madonna. Ze wist dat het meisje een levendige fantasie had en dat ze ervan overtuigd was dat de Heilige Maagd haar gezelschap kwam houden als ze alleen was. Ze probeerde niet eens bij Berta, de buurvrouw, aan te kloppen. Camilla beweerde dat die vrouw haar aankeek zonder iets tegen haar te zeggen en dat ze bang was dat de vrouw elk moment in een heks kon veranderen: daar zou ze nooit naartoe gaan. Er zat een donkere vingerafdruk op de deur en iemand had het meisje verteld dat de duivel zijn vurige hand daar met geweld op had gedrukt.

‘Je gelooft die kulpraatjes toch zeker niet?’ vroeg haar vader, maar ook al vertrouwde Camilla hem, toch had ze telkens wanneer ze in de buurt van dat huis kwam het gevoel dat er iets in de lucht was dat haar achternazat en snel wegluchtte.

Ernestina koesterde de hoop dat Giovanni langs hun huis was

gekomen en hun dochter had meegenomen naar de osteria. Ze deed er niet lang over om te besluiten de kar te nemen en naar haar man in het dorp te gaan, dus liet ze haar twee andere kinderen en de dieren over aan Berta's zorg.

De osteria wasemde dampen, sigarenrook en adem uit. Het was meteen duidelijk dat Camilla daar niet was, en Ernestina en haar man hoefden slechts één blik te wisselen of haar ongerustheid wekte ook die van hem. Giovanni Costa deed zijn schort af en samen liepen ze naar buiten, zonder te weten wat ze moesten doen.

‘Als ze terugkomt, zwaait er wat!’

‘Je zult zien dat we straks thuiskomen en haar daar gewoon aantreffen.’ Maar Giovanni klonk niet overtuigd en zijn blik was scherp geworden: hij zocht onder de bomen en achter de struiken. De wind had de lucht gezuiverd en de maan zorgde voor licht.

Ernestina riep luidkeels de naam van haar dochter en af en toe klonk er spottend een echo, maar de stilte was erger, als een klap.

Ze waren bijna bij de boerderij, maar vlak bij het beekje, langs de kant van de weg die inmiddels nog slechts uit modder bestond, lag iets. Een paraplu. Giovanni herkende hem, hij had het handvat zelf met een mesje uitgesneden in de vorm van een konijnensnuit, hij was van hem. De kinderen mochten er niet aan komen en alleen Camilla kon hem openmaken.

Verderop lag een klompje, dat hij ook zelf had gemaakt. Zijn dochter lag daarginds, een paar passen van hem vandaan. Bewusteloos. Ze ademde, maar was ijskoud. Haar benen lagen in het water.

Omdat ze kledingstukken hadden uitgetrokken om te proberen het lichaam van het meisje op te warmen, kwamen Ernestina en Giovanni slechts gekleed in hun ondergoed in het ziekenhuis aan.

Ze werd meteen opgenomen, een verpleegster bracht hun een deken terwijl ze de kleding te drogen legde op de keramische ka-

chel die was versierd met drakentanden en monsterlijke koppen; als die bangerd van een Camilla ze zou zien, zou ze trillen van angst, en Giovanni verzon onwillekeurig het verhaaltje dat hij zou willen vertellen om haar gerust te stellen.

Toen hij beseftte dat hij misschien wel helemaal niet meer de kans zou krijgen om zijn dochter voor te liegen over de vreedzame aard van draken en monsters, omdat de artsen het mogelijk achtten dat ze zou sterven of haar hele leven buiten bewustzijn zou blijven, dacht hij dat hij in dat geval zelf ook zou doodgaan. Van verdriet.

Camilla had een grote bloedprop in haar hoofd, de situatie was ernstig.

Ernestina was als verlamd. Zelfs haar gedachten stonden stil en bleven hangen bij de gewaarwording die ze had gehad toen ze haar dochters been aanraakte, dat slap en levenloos vervreemd was van de rest van haar lichaam.

Ze zaten drie dagen en drie nachten vastgenageld op een bankje, hand in hand, zonder tegen elkaar te zeggen wat er in hun hoofd omging om elkaar niet nog meer pijn te doen.

Ze aten nog geen stukje brood, zelfs water kregen ze niet naar binnen. Ze waren bang om in slaap te vallen: de luttele keren dat dat toch was gebeurd, waren ze schreeuwend wakker geworden.

Om beurten kregen ze toestemming om naar het bed te lopen en te kijken naar de ademhaling van de patiënt, naar de bewegingen van haar ogen onder haar oogleden, het nauwelijks waarneembare trekken van haar mond.

De moeder praatte tegen haar in de overtuiging dat ze het kon horen. Ze spoorde haar aan om wakker te worden, met de belofte dat ze snoepjes van gerstesuiker voor haar zou maken: die werden eigenlijk alleen met kerst bereid, maar ze zouden een uitzondering maken. 'Ik weet dat je dol bent op snoepjes! Word wakker, want ze zijn al klaar!' Maar er gebeurde niks en ze huilde in stilte. Tijdens het huilen had ze gemerkt dat haar tranen niet meer

zout waren, alsof het verdriet ze had ontdaan van elke substantie.

Giovanni bleef slechts zwijgend naar het meisje kijken en liefkoosde haar zo nu en dan. Hij vond haar mooi. Ze leek op Ernestina toen hij haar had leren kennen en ze nog geen zestien was. Een ogenblik verzachtte de herinnering de diepe rimpel in zijn voorhoofd. Die was ontstaan vanwege de voortdurende inspanning om het idee van de dood te verdrijven: hij, die elke vorm van bijgeloof verafschuwde, was ervan overtuigd dat alleen al de gedachte het leven van het meisje in gevaar zou kunnen brengen.

Ze werd wakker. Niemand had voorzien dat het zo snel zou kunnen gebeuren.

‘Het is een sterk kind, ze kan het redden.’

Vanwaar die voorzichtigheid van de artsen? Ze praatte en begreep de dingen. Ze herinnerde zich zelfs de toedracht van het ongeluk, en de man die zijn gezicht uit het raampje had gestoken. Ze wist zeker dat hij haar in de beek had zien glijden, want ze hadden elkaar een moment in de ogen gekeken. ‘Vooruit! De weg is vrij,’ had hij tegen de koetsier geschreeuwd, en daarna had hij zijn blik afgewend.

Camilla herinnerde zich alles. Alles.

‘Meneer en mevrouw Costa, het been van het meisje baart ons zorgen,’ zei de dokter.

Het was een lelijke breuk, een paardenhoef had het bot verbrijzeld en het vlees aan repen gescheurd, maar gelukkig was dat wat haar letsel had veroorzaakt ook haar redding geweest, want door de trap was haar lichaam verplaatst, dat anders onder de wielen terecht zou zijn gekomen. Het meisje was in de beek gerold en buiten bewustzijn geraakt. Het water was over de wond blijven stromen en had die uitgebeten en aan stukken gereten.

‘Hij gaat niet dicht en zou hevig kunnen gaan ontsteken. We hebben vierentwintig uur om in te grijpen met een amputatie, als

we er zeker van willen zijn dat ze geen bloedvergiftiging oploopt.’

Het woord ‘bloedvergiftiging’ klonk net zoals de dood. Het was een spook dat weleens in hun families was verschenen: een tante van Ernestina was erdoor meegenomen nadat ze zich tijdens de oogst had verwond met een zeis, en Giovanni’s zus na een moeilijke bevalling. In alle huizen van het dorp was het langsgekomen, de mensen wisten er vrijwel niks van, alleen dat het onverwachts opdook en geen mededogen had.

Dus wat te doen? Het risico aanvaarden dat het meisje kon sterven zodat ze haar niet hoefden te verminken, of haar been laten amputeren en haar daarmee invalide maken, in ruil voor een grotere zekerheid om haar te redden?

Ernestina had al vanaf het eerste ogenblik gevoeld dat dat been eraf zou gaan. Haar kinderen waren uit haar lichaam gekomen, maar vanbinnen was er een afdruk achtergebleven die alles voorvoelde, alsof ze nog in haar buik zaten. Camilla was, misschien omdat ze een meisje was, meer in haar binnenste gebleven dan de anderen. Ernestina was verzadigd nadat haar dochter had gegeten en uitgerust nadat het meisje had geslapen: als haar dochter haar been zou kwijtraken, zou zijzelf ook mank lopen, maar dat zat haar niet dwars, ze zou zelfs bereid zijn om te kruipen uit liefde voor haar kinderen.

Giovanni en zij hadden het afschuwelijkste etmaal van hun leven voor de boeg. Toen het meisje wakker was geworden en hen had herkend, hadden ze zich in het paradijs gewaand, en nu waren ze door het nieuws over de mogelijke amputatie regelrecht de hel in geslingerd.

‘Is er een andere mogelijkheid? Dat het kind geneest zonder dat we iets doen, en dat ze geen zielenpoot wordt?’

De moeder aarzelde voordat ze zo’n zwaar woord uitsprak, maar door het hardop te zeggen, leek het alsof ze het noodlot tartte, en de geneeskunde, en de artsen.

‘Dat weten we niet...’ antwoordde de chirurg met gespreide armen. ‘De infectie zou ook zonder amputatie kunnen genezen, maar als het mijn dochter was, zou ik opereren.’

Ze werden naar huis gestuurd. Ver uit de buurt van het ziekenhuis zouden ze volgens de artsen helderder kunnen denken.

Van oudsher was de osteria de plek waar alle verhalen begonnen en eindigden. Sterfgevallen, ziekten, bedrog, ruzies, aankopen en huwelijken werden hier besproken, gewogen, binnenstebuiten gekeerd, aangedikt met fantasie-elementen of verzawaard door oordelen, ze werden gedeeld en vormden de heersende gedachte. Dat het eethuisje voornamelijk werd bezocht door mannen deed niets af aan de veelheid van onderwerpen en de hoeveelheid geruchten die daarvandaan kwamen en vervolgens op straat werden verspreid en van mond tot mond werden doorgegeven in de boerderijen, in de stallen en op de akkers. Camilla’s tragische situatie werd onderwerp van gesprek en de ouders van het meisje, die gebukt gingen onder het gewicht van hun beslissing, lieten iedereen uiting geven aan hun gedachten.

Ze hielden ze op straat staande om hun zegje te doen.

Er waren er die vonden dat ze tot elke prijs haar leven moesten redden, er waren er ook die zeiden dat het voor een meisje beter was om te sterven dan om verminkt te raken, en weer anderen die van mening waren dat ze het aan het lot moesten overlaten. Voor de een waren artsen net slagers, voor de ander verrichtten ze wonderen.

Berta, de buurvrouw, kwam met de overtuigendste mening op de proppen. Volgens haar moesten ze zo’n mooi meisje niet verpesten, ze moesten het risico nemen.

Dat vond ze niet zozeer omdat ze vertrouwen had in het gunstige lot – ze stond erom bekend dat ze een pechvogel was – maar omdat volgens haar een meisje met slechts één been nooit een